

Drie variaties op een monumentale buitenruimte

Het Sint-Jozefgebouw van PC Caritas krijgt onverwacht een tweede leven als monumentale buitenruimte. De Smet Vermeulen Architecten, Architecten De Vylder Vinck Tailleu en noA architecten werden in een beperkte aanbesteding gevraagd een voorstel te doen. In dit artikel focussen we op de nieuwe ontwerpkennis die de drie schetsontwerpen opleveren in de relatie tussen ruimte en zorg.

Projectdefinitie

De voorgeschiedenis is opmerkelijk (zie Psyche 27/1, maart 2015). Het statige Sint-Jozefgebouw in het hart van de campus werd gesloopt. Ondertussen werd binnen werkgroepen van artsen, directie, bestuur, personeel én patiënten een visie ontwikkeld rond het Psychiatrisch Centrum van de Toekomst. Heel wat ideeën die geformuleerd werden binnen werkgroepen bleken echter prima te rijmen in het bestaande gebouw.

Geholpen door vertraging ten gevolge van asbestverwijdering werd de moedige beslissing genomen om Sint-Jozef alsnog te redden van de sloop. De projectdefinitie vormde een collage van verlangens. Zo werd Sint-Jozef omschreven als een monumentale buitenruimte die dienst doet als centrale ontmoetingsplek, een *rambla* om te kuieren, een plek om te schuilen, een plaats om uit te kijken, een wensmuur, een tussenruimte, een zithoek om een sigaret te roken en wat nog allemaal meer. De verwachting is dat een ruimte zonder specifiek therapeutisch nut niettemin een therapeutisch effect heeft op het welzijn van de patiënt. Maar evengoed op de werkgeest van het personeel of de goesting van familie en vrienden om patiënten te bezoeken. De participatie van artsen, directie, personeel én patiënten heeft hiermee een eigenzinnige innovatieve betekenis gegeven aan het holle en vaak misbruikte modewoord *healing environment*.

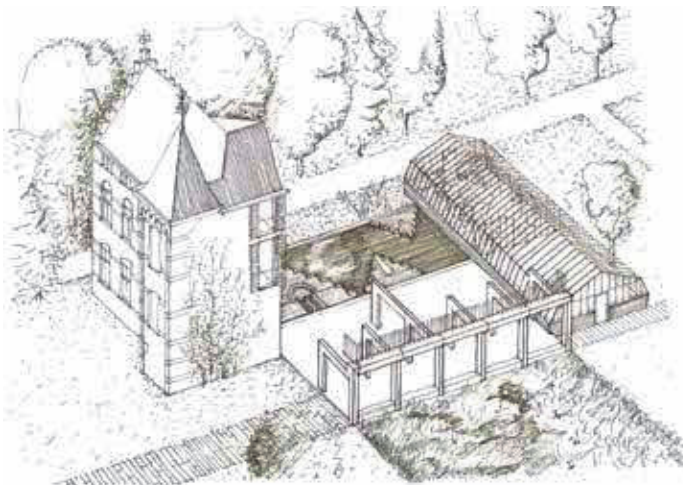
Het gebouw kreeg uiteindelijk de naam Kanunnik Petrus Jozef Triestplein – kortweg: Jozef. Hieronder beschrijven we hoe de drie ontwerpschetsen vanuit de ongewone projectdefinitie elk op een eigen manier een bijzondere brug slaan tussen ruimte en zorg.

Gideon Boie en Fie Vandamme

Bavo / Faculteit Architectuur KU Leuven

Voorstel De Smet Vermeulen Architecten

Het voorstel van De Smet Vermeulen Architecten wil het beeld van hoop laten primeren op verval. De opzettelijke enscenering van een ruïne wordt vermeden door de helft van de westvleugel om te bouwen tot een gesloten, vrijstaande villa met mansardedak. De loggia in het centrale gedeelte van het gebouw wordt omgebouwd tot pergola naast een herinneringsvijver waarin motieven van het oorspronkelijke gebouw verwerkt wordt. De oostvleugel dient als fundament voor een serre die opgevat wordt als workshopruimte.

Een tweede inzet is het ombouwen van Sint-Jozef tot een *verkleinde wereld* met duidelijk afgelijnde en geprogrammeerde entiteiten. Het voorstel volgt de driedeling gevraagd in de projectdefinitie, maar wijkt af bij de suggestie van programatische invulling. De westelijke vleugel wordt omgevormd tot een vrijstaande villa met een tuinschuur en kunstatelier voor een *artist in residence*. Patiënten krijgen toegang tot de villa met een sleutelplan.

Het nieuwe Kanunnik Petrus Jozef Triestplein wordt opgevat als een gebouw in de coulissen van het psychiatrisch centrum. Het gebouw moet een mysterieus woningcomplex vormen dat voor een stuk ook los staat van het drukke ziekenhuisprogramma dat haar omringt. Enkele lijnen worden vanuit het ontmoetingsplein doorgetrokken over de campus richting restaurant. In deze zone wordt een moerassige zone gesuggereerd die past binnen de bestaande padenstructuur.

■ Voorstel Architecten De Vylder Vinck Tailleu

Het voorstel van aDVVT behoudt Sint-Jozef in de actuele status van afbraak en sporen van vernieling. De vraag naar een plein wordt geïnterpreteerd als een vraag naar een ruimte voor verlangens. Sint-Jozef wordt open gesteld als een complexe leegte met variërende mate van toegankelijkheid, licht, doorzicht, geslotenheid, natuur, collectiviteit, etc. De bedoeling is om een overschot aan ruimte te voorzien dat kan toegeëigend worden door eender wie.

De toegankelijkheid van het Kanunnik Petrus Jozef Triestplein wordt vergroot door de veranda aan de voorgevel te spiegelen aan de achterzijde. Hierdoor krijgt het gebouw een 360°-uitzicht en toegankelijkheid. De begane grond wordt uitgewerkt als een netwerk van omsloten buitenruimten met geperforeerde scheidingswanden. Op de eerste en tweede verdiepingen worden *kamers* met diverse ruimte-belevingen

afgebakend en vloeren hier en daar uitgesneden.

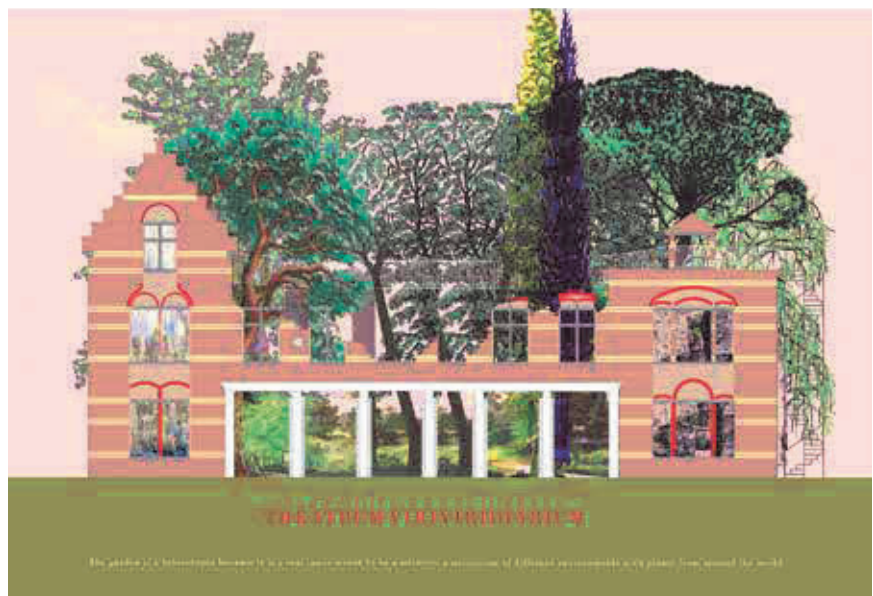
De algemene inzet is om het aftakelingsproces van Sint-Jozef zo lang mogelijk uit te stellen en geen onomkeerbare ingrepen te verrichten die

een hypotheek leggen op de toekomst van het gebouw. Indien gewenst kan het gebouw Jozef in de toekomst een nieuwe invulling krijgen. Het complex is hiermee aanpasbaar naargelang de veranderende noden en verlangens in het psychiatrisch centrum.

■ Voorstel noA architecten

Het voorstel van noA architecten presenteert Jozef als een *folly* in het hart van de psychiatrische campus. De twee dwarse vleugels van Sint-Jozef worden behouden samen met voor- en achtergevel van het middendeel. De kern van het gebouw wordt omgevormd tot omsloten tuin met hoogstammige begroeiing. De voor- en achtergevel worden gedeeltelijk gerenoveerd met vensteropeningen zonder glas en een grillig afgebrokkelde kroonlijst.

De bedoeling is hiermee een *andere, mentale ruimte* te voorzien waar patiënten zich kunnen afzonderen. In de dwarse delen worden diverse kamers voorzien, zoals een pianoruimte, zitruimte en dergelijke meer. De arcadische tuin combineert hoogstammige bomen met ruimte voor een kruiden- en belevingstuin. De hangbrug verbindt de beide dwarsvleugels en scheidt een uitzicht boven de kruinen van de bomen.

In het voorstel worden de gemeenschappelijke activiteiten georganiseerd op het open grasveld rond Sint-Jozef en in de omliggende gebouwen. Hiermee neemt het Kanunnik Petrus Jozef Triestplein een centrale functie in binnen de campus en gaat het nog meer dan voorheen

functioneren als oriëntatiepunt. In het historische grondplan merken de architecten op dat de paviljoenen asymmetrisch geschikt staan en zo een curieus, gelaagd decor vormen dat uitnodigt voor wandelingen.